

Inhoud

1. Opening, welkom en mededelingen en installatie nieuw Statenlid	2
2. Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda en spreektijdenregeling	5
3. Bespreekpunten	6
A. Programma Duurzame Landbouw 2020-2024	6
<i>(motiedebat op verzoek van de Partij voor de Dieren)</i>	6
B. Aanwijzing plaatsvervangend lid AB Groningen Seaports	12
4. Hamerstukken	12
5. Ingekomen brieven	13
6. Notulen	13
7. Sluiting	13

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 16 DECEMBER 2020

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffier: mevrouw H. Engels-van Nijen

Aanwezige 42 leden Provinciale Staten: de heer N. Bakker (VVD), de heer M. Baldew (PvdA), mevrouw P.H. Benjamins-Van Oudheusden (D66), de heer E.J. Bennema (VVD), mevrouw S. Bennett (GroenLinks), de heer J. Bergsma (CDA), mevrouw P. Blink (Groninger Belang), de heer B. de Boer (GroenLinks), de heer R.H. van der Born (ChristenUnie), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer J.B.G. Elshof (D66), de heer C.M. Frenay (SP), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), de heer P.J.H.M. Gerrits (D66), mevrouw I. den Haring (PvdA), de heer H. Haze (Groninger Belang), de heer H.H. Hensen (SP), mevrouw M.K. van Hoorn-van Dullemen (GroenLinks), de heer J.H. ten Hoove (50PLUS), mevrouw H.G. Horenga (CDA), de heer R. Joling (PvdA), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer L.E.J. van der Laan (Partij voor het Noorden), mevrouw J. Lesman-Veenstra (SP), de heer H.A. Marquart Scholtz (Forum voor Democratie), de heer J.H. Mastenbroek (SP), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer M.K.R. Miesen (VVD), de heer A.J. Nolles (GroenLinks), de heer D. Osseweijer (Forum voor Democratie), de heer R.J.E. Pestman (Forum voor Democratie), de heer D. Ram (PVV), de heer P. Roemers (PvdA), de heer A. Schmaal (Groninger Belang), mevrouw H.T. Siersema-Orsel (GroenLinks), de heer G.J. Steenberg (ChristenUnie), de heer R. Visser (PvdA), mevrouw J.C. Voerman (PvdD), mevrouw M.J. Vulpes (VVD), de heer B.J. van der Werf (Forum voor Democratie), de heer R.W. de Wit (CDA), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: de heer E.E. Kuiper (Forum voor Democratie),

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer T.R. van Dekken, mevrouw F.Q. Gräper-van Koolwijk, mevrouw N. Homan-Brinkman, de heer I.J.J. Rijzebol, de heer H. Staghout, mevrouw E.M. Wulfse

Afwezig: ---

1. Opening, welkom en mededelingen en installatie nieuw Statenlid

De VOORZITTER: Goedemorgen, dames en heren. Hartelijk welkom bij deze vergadering van Provinciale Staten, de laatste van het jaar. Met een agenda die eruit ziet als 'te doen', maar toen gisteren journalisten aan mij vroegen of ik een voorspelling kon geven wanneer de vergadering afgelopen zou zijn, toen zei ik dat ik al jaren geleden heb afgeleerd om me daaraan te wagen. Want het noemen van voor de hand liggende eindtijdstippen van de Statenvergaderingen gaat heel snel gepaard aan het gebrek aan geloofwaardigheid. Dus ik doe een beroep op u om uw democratische verplichtingen ten volle te benutten vandaag.

Het quorum is vastgesteld. Ik weet niet of ik afwezigheidsmeldingen moet doen? Dat is niet het geval.

Dus dan kunnen we meteen aan de slag met het afscheid van de heer Kamminga en met de installatie van mevrouw Benjamins. Die zijn hier allebei en we gaan eerst stilstaan bij het afscheid van de heer Kamminga. Dan ga ik een paar aardige dingen tegen hem zeggen en dan kan het maar zo zijn dat hij een paar aardige dingen terugzegt. Eens kijken of we dat kunnen uitlokken.

Dames en heren, beste Geert. *'Een Friese Groninger die zich als Statenlid hard maakt voor een toekomstigbestendig Groningen. Een Groningen waarin alle inwoners dezelfde kansen krijgen als het gaat om leren, wonen, werken en de vrijheid hebben om zelf te bepalen hoe om te gaan met die mogelijkheden.'* Dat is een tekst, beste Geert, die je bekend moet voorkomen. Want ik heb hem geplukt van de D66-website en wel daar waar Geert Kamminga zich voorstelt aan ons allemaal. En zo hebben we je ook leren kennen in de afgelopen jaren dat je Statenlid was voor D66. Je nam je plek in bij de Staten na de Statenverkiezingen van 2015. Je kwam met een grote groep binnen en je was 28 toen je een stoel mocht gaan betrekken hier in deze eeuwenoude Statenzaal, waar je altijd het gevoel

hebt dat je voorgangers, en ten minste de familie Van Nassau die op al die portretten hangt, met je meekijken. Dan moeten veel mensen hebben gedacht: ah, een jonge hond! En in leeftijd was dat misschien waar. Maar in Statenervaring toen al niet. Want, dames en heren, Geert kende op dat moment al de gangen van dit huis vanbinnen en vanbuiten. Ook het Statenwerk was, toen je Statenlid werd, bepaald niet onbekend, want je kende het al – ja, vanaf de tweede rij, natuurlijk – als fractiemedewerker van D66.

Dat zorgt ervoor dat we vandaag afscheid nemen van een jonge veteraan. Iemand die weliswaar in leeftijd nog jong is, maar die er toch al heel wat Statenkilometers erop heeft zitten. Tien jaar provinciale politiek in de benen, tien jaar inzet voor een nog mooier Groningen. Op 4 november 2015 – ik zou willen zeggen: ik weet het nog goed, maar ik was er niet bij, je bent meer nestor dan ik – stond je voor het eerst achter het spreekgestoelte. Je hield je *maidenspeech* en die ging over cultuur. Je zoomde in op het belangrijkste stukje cultureel erfgoed in Groningen, namelijk de Martinitoren. “Zodra ik deze zie, voel ik me thuis”, zei je. En uit alles wat daarna volgde, bleek dat Groningen een steeds grotere plek kreeg in het hart van iemand die in Friesland is geboren. Je werd fractievoorzitter, je hield bevroren betogen over de energietransitie, over ruimte voor zonneparken, over cultuur – want dat was een blijvertje –, over de leefbaarheid van Stad en Ommeland en over de gaswinning. Toen wij een kennismakingsgesprek hadden, refereerde je aan een motie die Statenbreed was aangenomen. Toen zei je: “Dat zijn eigenlijk de momenten waar het om gaat. Als we in staat zijn om met alle politieke verschillen die er zijn, onze verschillen van mening even opzij te zetten om iets uit te stralen en een positie te kiezen, die laat zien dat we uiteindelijk zijn voor het grotere Groningse goed en wij ons hard maken voor het grotere geheel: de inwoners van Groningen.” Je noemt dat in je ontslagbrief c.q. afscheidsbrief ‘Groningen een beetje mooier maken’.

Geert legt zijn rol als volksvertegenwoordiger neer, dames en heren, omdat het te vol wordt. Je kreeg een nieuwe interessante baan. Je kreeg – en dat is bewerkelijker dan dat – een dochter. En je kiest nu voor meer tijd voor je gezin. Daar zal denk ik niemand anders dan met begrip en met respect op reageren. Dat is prachtig. Toch veroorloof ik me een kanttekening. Niet zozeer in de richting van jou, Geert, maar in de richting van ons. Want wat betekent het voor de Staten als talentvolle mensen met een leuke baan en een jong beginnend gezin besluiten dat het lidmaatschap van de Staten er niet meer bij kan? En wat zegt het over de volksvertegenwoordiging als we niet in staat zijn om zulke mensen vast te houden? Ik denk dat wij, de Staten, iets hebben om over na te denken de komende tijd. Over de manier waarop we ons werk organiseren en de invloed die dat heeft op ons vermogen om echt representatief te zijn. Dus je vertrek kan ook iets in werking zetten wat leidt tot nadenken.

Dat is voor na je tijd, beste Geert. Ik begon deze toespraak met de manier waarop je jezelf introduceert op de website van je partij: een Friese Groninger. Daar is niks mis mee. In mijn eigen inaugurele rede, die je hebt meegemaakt als Statenlid, heb ik gewezen op de ontmoetende ontmoeting elke werkdag op het Julianaplein tussen Friezen, Drenten en Groningers, die daarmee ook laten zien dat ze noorderlingen zijn. En Noord-Nederland is vol noorderlingen: universele Groningers. Maar ik denk dat ik spreek namens alle Statenleden als ik zeg dat je jezelf na tien jaar inzet voor deze provincie eindelijk – je hebt er hard voor moeten werken – zonder het Friese voorbehoud wel Groninger mag noemen vanaf nu. Dat gunnen we je. En namens Provinciale Staten, namens Gedeputeerde Staten, namens de griffie en namens de medewerkers die van je aanwezigheid hebben genoten, danken we je hartelijk voor de bijdrage die je hebt geleverd. We wensen je het beste en we kijken echt niet vreemd op als we je op een dag – als je gezin het toelaat, als je naast je spannende baan misschien weer een andere uitdaging zoekt – gewoon weer in het politieke domein tegenkomen. Dit is oude liefde en die roest niet.

Als blij van dank ontvang je van ons een pakketje. Dat is een zakje waar het woord ‘puutje’ op staat. Ik zal niet proberen het in het Fries te vertalen, maar dat zitten Martinitorientjes in en trouwens ook nog een Martinitoren. En mocht je denken: wat heb ik nog in de wielerskoers nodig, dan heb ik nog een Martinitoren voor je. Dus het symbool is helder en daarnaast krijg je het vaste cadeau dat we altijd geven aan mensen van wie we hopen dat ze dierbare herinneringen onderhouden aan de Staten, namelijk de tegel met het gedicht van Jellema. Ik overhandig je de cadeaus op afstand, dat moet zo in coronatijden. Ik ga ervan uit dat je misschien iets terug wilt zeggen, dus daar geef ik je graag de gelegenheid voor.

De heer KAMMINGA (D66): Ja, dank u wel voorzitter, voor het woord deze laatste keer en dank voor de mooie woorden. Ik heb begrepen dat ik geen spreektijd heb, dat ik niet geïnterrupteerd mag worden, dat ik mij ook niet aan een thema hoef te houden. Dus gaat u er thuis maar even goed voor zitten.

Ik vond het de afgelopen tien jaar een grote eer om mee te mogen denken en te besluiten over de toekomst van Groningen. Ik ben er trots op wat we met elkaar bereikt hebben. Maar ik zal deze afscheidspeech niet gebruiken om te vertellen dat ik trots ben op de inzet die we plegen tegen klimaatverandering, op de realisatie van al die mooie fietspaden, op de investeringen die we deden in natuurontwikkeling en culturele evenementen en de stappen die we maken in het gasdossier.

Nee, ik wil vandaag nog eenmaal een oproep doen aan het College van GS. Want dit is tenslotte mijn allerlaatste kans om mijn rol te spelen als Statenlid: nog enkele minuten en dan ben ik mijn plaats echt kwijt aan mevrouw Benjamins. Het gaat om het volgende. We spreken hier vaak over de toekomst van de provincie. En terecht volgens mij: politiek moet over de toekomst gaan. Cruciaal voor die toekomst zijn de tienduizenden jongeren in deze provincie, die hier studeren, hier worden opgeleid en later over de hele wereld aan de slag gaan. Het zou goed zijn als we structureel meer van die talenten in Groningen zouden kunnen houden om bij te dragen aan het oplossen van de grote problemen in Groningen. Een van de mogelijkheden om dat te doen is Groningers stage laten lopen in Groningen. De provincie Groningen doet dat ook: tientallen studenten van MBO, HBO en WO lopen stage bij de provincie Groningen.

Echter, afgelopen week – dit is nou precies wat ik ga missen als ik stop als Statenlid, want straks kan ik niets anders doen dan als spreker hier zoiets naar voren brengen – las ik tot mijn schrik dat de provincie Groningen de laagste stagevergoedingen geeft van alle provincies in het land. Dat vind ik een gemiste kans. Ik zou daarom GS willen oproepen om dat te veranderen. Verhoog de stagevergoeding voor MBO-, HBO- en WO-studenten. En Provinciale Staten, ik reken erop dat u GS aan het lijntje houdt daarvoor.

Tot slot wil ik heel graag de mensen bedanken met wie ik de afgelopen jaren heb samengewerkt. Dat begint met de facilitaire dienst. Het afgelopen jaar waren ze misschien wel meer zichtbaar dan ooit, toen het digitale vergaderen moest beginnen. Maar ook daarvoor waren er de vergaderzalen die tot laat in de avond altijd open waren, de koffie die altijd klaarstond, de broodjes. De mensen achter de schermen: zonder hen had het niet gekund. En natuurlijk de vele ambtenaren die altijd de tijd namen om alle vragen te beantwoorden, ook de simpelste, technische en domme vragen – ik denk ook dat daar domme vragen bij waren, maar die wilden zij ook beantwoorden. Ontzettend bedankt. En specifiek ook de griffie bedankt. Uiteraard zijn jullie onze steun en toeverlaat in het werk dat we doen als Statenleden.

Tot slot natuurlijk Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten. Ik wil jullie allemaal bedanken voor de fijne samenwerking de afgelopen jaren. Hoewel we het soms fundamenteel oneens waren met elkaar, heb ik altijd het gevoel gehad dat iedereen in deze Staten bezig is met hetzelfde doel: Groningen een beetje mooier maken. Ik ben trots op de bijdrage die ik daaraan heb kunnen leveren en ik wens GS en PS alle succes daarmee in de toekomst. Tot ziens.

De VOORZITTER: Ik hoor dat er hard geklapt wordt. Er gaat veel goed, maar applaus niet in een digitale omgeving. Maar het kwam binnen. Dank je wel, Geert, voor je woorden. Dames en heren van de Staten, de heer Kamminga gaf een belangrijke tip, namelijk dat als we hem snel willen terugzien als spreker, we hem dan niet zijn zin moeten geven. Dat is eigenlijk het allerbelangrijkste wat ik heb onthouden. Hartelijk dank namens alle Statenleden.

Dan is het nu tijd, dames en heren, voor de installatie van mevrouw Benjamins. Het onderzoek van de geloofsbrieven dat daaraan voorafgaat, is net al voor deze vergadering verricht door drie Statenleden, namelijk mevrouw Siersema, mevrouw Vulpes en de heer Van der Laan. De eerste die ik noem, is de voorzitter van die commissie. Dus mag ik de voorzitter van de commissie, mevrouw Siersema, vragen om de uitslag van dat onderzoek met ons te delen?

Mevrouw SIERSEMA (voorzitter onderzoekscommissie geloofsbrieven): De commissie heeft het onderzoek naar de geloofsbrieven uitgevoerd. De commissie heeft het volgende geconstateerd. Mevrouw Benjamins heeft de benoeming van het centraal stembureau geaccepteerd. Ze heeft geen onverenigbare openbare betrekkingen. Uit het uittreksel van de Basisregistratie Personen blijkt dat mevrouw Benjamins de Nederlandse nationaliteit heeft en in de provincie woonachtig is. De commissie is van mening dat niets de toelating van mevrouw Benjamins tot deze Staten in de weg staat.

De VOORZITTER: Dus dat betekent dat we nu een nieuw Statenlid kunnen installeren. Normaal verzoek ik dat Statenlid in spe binnen te leiden, maar dat is inmiddels gebeurd. U hebt aangegeven, mevrouw Benjamins, de verklaring en belofte te willen afleggen. Die lees ik u voor en dan zou ik u willen vragen om aan het eind daarvan te zeggen: 'Dat verklaar en beloof ik.' [Hierna neemt de

voorzitter de verklaring en belofte af bij mevrouw Benjamins, die hierna formeel benoemd is als lid van Provinciale Staten van de provincie Groningen.]

Dan bent u nu toegelaten als lid van de Staten van Groningen. U bent routinespeler, want dat is al eens eerder gebeurd. Hartelijk welkom opnieuw in de Staten. De Staten zijn totaal veranderd, het is dus opnieuw kennismaken. Normaal zou de voorzitter nu schorsen en zou er hier een lange rij ontstaan van mensen die u gaan feliciteren. We doen het veel soberder, dus ik zou u willen vragen om ergens, op een plek naar keuze, plaats te nemen achter een laptop of een ander scherm zodat u deel kunt nemen aan de vergadering. U bent zeer welkom.

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heb begrepen, dames en heren, dat iedereen weer aangehaakt is. Dus we kunnen weer beginnen. Ik heropen de vergadering.

2. Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda en spreektijdenregeling

De VOORZITTER: Dan zijn we nu bij de agenda van vandaag en daarop staan twee besprekpunten. Het eerste is het motiedebat over het Programma Duurzame Landbouw.

Het tweede formele besprekpunt is de aanwijzing van een plaatsvervangend lid uit uw Staten in het Algemeen Bestuur van het havenschap Groningen Seaports. Ik denk dat we dat nu al wel kunnen afhandelen, maar formeel is het nog een besprekpunt. De vraag is concreet of u zich kunt vinden in het advies van het presidium om voor deze aanwijzing een stemming per brief te laten organiseren. Ik ga even langs bij de fractievoorzitters of ze zich kunnen vinden in het in gang zetten van die procedure. Dat begint bij GroenLinks, bij de heer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, ik kan mij vinden in de procedure.

De heer ROEMERS (PvdA): Wij kunnen ons ook hierin vinden.

De VOORZITTER: Ik begrijp nu dat de heer Van der Werf van Forum voor Democratie even afwezig is. Dat wist ik niet. Is er iemand die nu optreedt als plaatsvervangend fractievoorzitter voor Forum voor Democratie? Dan houd ik daar de rest van de vergadering rekening mee. Wellicht de heer Osseweijer, hoor ik in mijn rechteroor.

De heer OSSEWEIJER (FvD): Nou, dat wil ik best wel even doen. Bij dezen ook akkoord.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ook de ChristenUnie is akkoord.

De heer MASTENBROEK (SP): Ook mijn fractie is akkoord.

De heer BENNEMA (VVD): De VVD kan zich vinden in dit voorstel.

De heer DE WIT (CDA): Ook wij zijn akkoord.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Wij zijn ook akkoord met het voorstel.

De heer GERRITS (D66): Wij zijn akkoord.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Wij gaan akkoord.

De heer ZWART (PvH): Wij zijn ook akkoord.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ook wij zijn akkoord.

De VOORZITTER: En dan ten slotte de heer Ten Hoove namens 50PLUS. Uw microfoon is nog uit, meneer Ten Hoove. Ik begrijp dat er problemen zijn met de geluidsverbinding. Als u uw duim opsteekt,

meneer Ten Hoove, bent u akkoord. Zullen we het zo doen? De heer Ten Hoove is akkoord – dit even voor de handelingen. Laten we niet doen alsof dit straks bij de stemmingen ook zo kan, maar ik vind dit een serieus te nemen indicatie. Akkoord, dan gaat de griffie de stemming per brief organiseren en u ontvangt daarover nader bericht.

Wij waren de werkzaamheden aan het regelen. Er staan ook nog wat hamerstukken op de agenda. Nou, daar hoeft vermoedelijk niets anders dan stemverklarend bij gesproken te worden.

Daarvoor is er het motiedebat over het Programma Duurzame Landbouw. Wij zijn gewend in dit huis om bij een motiedebat één minuut spreektijd te hebben. Ik hoop dat dat genoeg is? Dat is het geval.

[Conform besloten.]

3. Bespreekpunten

A. Programma Duurzame Landbouw 2020-2024

(motiedebat op verzoek van de Partij voor de Dieren)

De VOORZITTER: Bij dit motiedebat geef ik als eerste het woord aan de aanvrager, de fractie van de Partij voor de Dieren. De motie is opgenomen in iBabs, maar wij weten van elkaar dat moties die in iBabs zijn opgenomen, nog niet zijn ingediend. Dus zij moet nog formeel worden ingediend en ik denk dat mevrouw Voerman daar in haar betoog in zal voorzien. Zal ik haar het woord geven? Mevrouw Voerman.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik zal me gezien de spreektijd inderdaad beperken tot de motie. Het Programma Duurzame Landbouw 2020-2024 moet zoveel als mogelijk boeren motiveren om stappen te zetten richting de natuurinclusieve kringlooplandbouw. Wij vinden het jammer dat het College ook weer in dit programma de zeer noodzakelijke krimp van de veestapel angstvallig blijft doodzwijgen. Het is veel boeren met de soeplepel ingegoten dat een verdienmodel alleen maar haalbaar is door te groeien en niet door krimp. Het werd vaak aangewakkerd door banken die alleen wilden lenen als er schaalvergroting plaatsvond. Hoe ga je anders boeren als je denkt dat iedere verandering richting natuurinclusief én extensief per definitie geld kost? Gelukkig vinden we dat ook terug in het onderhavige programma: de landbouw moet drastisch veranderen.

In onze motie roepen we op om onderzoek te verrichten naar verdienmodellen die extensivering van de veehouderij mogelijk maken. En de optie bestaat om dit samen met de provincie Friesland te doen, waar een paar weken geleden een soortgelijke motie is aangenomen. Ik dien bij dezen de motie in: 'Onderzoek verdienmodellen extensivering veehouderij'.

De VOORZITTER: Dat is de motie met nummer 256, met als titel 'Onderzoek verdienmodellen extensivering veehouderij'. De motie wordt ingediend door de fractie van de Partij voor de Dieren, mede namens de fractie van de SP:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 16 december 2020, Constatende dat:

- middels het Programma Duurzame Landbouw gestreefd wordt naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw in 2030;
- het programma wil inzetten op nieuwe economische verdienmodellen op agrarische bedrijven;
- in het programma echter grotendeels uitgegaan wordt van een agroproductie gericht op export en groei van de productiecapaciteit;
- krimp van de veehouderij volledig onbenoemd blijft;

Overwegende dat:

- ons land voor 60 procent uit landbouwgrond bestaat en de hoogste veedichtheid ter wereld kent;
- in ons dichtbevolkte land het beslag dat de landbouw legt op natuur en milieu, niet meer houdbaar is, en krimp van de veestapel onvermijdelijk, zoals ook de commissie-Remkes heeft geconstateerd;
- de problemen, zowel voor natuur en milieu als voor de portemonnee en werkvreugde van boeren, alleen maar groeien;

- de gewenste systeemverandering naar grondgebonden en natuurinclusieve landbouw alleen succesvol kan worden gerealiseerd door meer diversificatie, door meer focus op kwaliteit in plaats van kwantiteit en door extensivering;

Verzoeken het college:

1. In de op deze brief gebaseerde landbouwvisie in te zetten op onderzoek naar verdienmodellen die extensivering van de veehouderij mogelijk maken;

En gaat over tot de orde van de dag.

Ik geef nu namens het College het woord aan de gedeputeerde Staghouwer.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Dank voor het indienen van deze motie en dank ook aan mevrouw Voerman namens de Partij voor de Dieren voor toch het verhulde compliment waar het gaat over de visie van Gedeputeerde Staten op de landbouw voor de komende jaren. We hebben geprobeerd een afgewogen programma te maken, waarin gesproken wordt over de problematiek in de landbouw, waarin gesproken wordt over de uitdagingen in de landbouw, waarin we geprobeerd hebben om samen na te denken met de landbouw over hoe we nou veranderingen teweeg kunnen brengen.

Dan naar de motie. Daar staat in bij het onderdeel 'constaterende dat...' dat het programma grotendeels uitgaat van agroproductie gericht op de export. Dat zou ik namens het College toch wel willen ontkennen. Want dat is niet de portee waarmee wij dit programma hebben opgesteld. Het gaat voor ons over kringlooplandbouw, het gaat voor ons over goede verdienmodellen voor de landbouw en daar zetten wij ook onze krachten op in. We zijn stevig bezig met de Regio Deal voor natuurinclusieve landbouw. Wij zijn stevig bezig met het interbestuurlijk programma in het Westerkwartier om samen met de landbouw goede verdienmodellen te ontwikkelen. Dat is ook de reden waarom wij als College deze motie niet als toevoeging zien. Wij zijn al hard op weg, wij zijn al stevig bezig. Daarom ontraden wij ook deze motie.

De VOORZITTER: Dan is nu het woord weer aan mevrouw Voerman.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Heel jammer dat de heer Staghouwer – eigenlijk het College, dus – de motie niet ondersteunt. Dat vinden wij echt heel erg jammer. In Friesland is dat wel het geval geweest. Het zou heel mooi als we de boeren een handje zouden helpen met gewoon eens duidelijk te maken wat het gaat kosten als je echt grote stappen richting de kringlooplandbouw wilt doen. Want dat is gewoon niet duidelijk. Dus ik begrijp eigenlijk niet het standpunt van de heer Staghouwer. Wat ons betreft is dat niet duidelijk en zou dat wel duidelijk moeten zijn, ook voor onze boeren.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik ga verder het rijtje af van de politieke partijen. Ik begin bij GroenLinks en ik geef het woord aan de heer Nolles.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik heb de motie van de Partij voor de Dieren bekeken en gelezen. Deze pleit eigenlijk voor een goed verdienmodel voor boeren bij de extensivering. Je kunt eigenlijk praten over wat 'extensivering' precies is en hoeveel extensivering nodig is, maar ik lees het ook vooral als een pleidooi voor grondgebonden landbouw, die het landschap en de natuurwaarden intact laat. Je kunt er ook naar kijken als de vermindering van de stikstofuitstoot en ook volgens het Ministerie van Landbouw is kringlooplandbouw echt onontkoombaar. Het sluit denk ik heel goed aan op het Collegebeleid, deze motie. Ook als je kijkt naar rapporten van Wageningen UR uit oktober dit jaar, dan zie je ook een verwachting van een redelijk stabiele melkproductie, maar afname van het aantal melkkoeien en minder bedrijven. Deze motie is dan denk ik in lijn met zowel het Collegebeleid als met de inzichten die er zijn over de toekomst van de landbouw. We zijn niet met elke constatering van de motie precies eens, maar ik denk dat we welwillend kunnen kijken naar deze motie, mogelijk

De heer JOLING (PvdA): Ik kan het heel kort houden. De extensivering en de verdienmodellen zijn onderdelen die het College al ondersteunt. Dan vindt de Partij van de Arbeid dit een overbodige motie.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, ik vraag me af waar de Partij van de Arbeid het vandaan haalt dat dit al bekend is. Want dan zou ik graag die link willen weten, want daar zouden de boeren erg mee geholpen zijn. Dus ik snap eigenlijk niet waar dit vandaan komt.

De heer JOLING (PvdA): Nou, als ik terug ga kijken naar de vergadering die wij de vorige keer al in commissieverband hebben gehouden, dan hebben we uitgebreid gesproken over extensivering en over de verdienmodellen en ook dat het College deze twee onderdelen meeneemt in zijn beleid. De

vorige spreker van GroenLinks refereerde hier ook al aan. Daarom denk ik dat deze motie overbodig is.

Daarnaast, als ik kijk naar wat in de motie staat voor het dictum aan, dan staan daar een paar onderdelen in de motie waarin wij ons niet helemaal in kunnen vinden. Maar wat ons betreft is de motie overbodig.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ja, we hebben het natuurlijk allemaal over de kringlooplandbouw gehad. Gelukkig wel, want daar moeten we ook zeker naartoe. Alleen, we hebben nog geen verdienmodellen gezien. We hebben nog geen geld gezien. Hoe gaan die boeren overstappen? Dat hebben wij niet gezien. Dat is de vraag die wij stellen aan GS, om dat eens duidelijk te maken voor de boeren. Niet voor de Partij voor de Dieren, maar voor de boeren.

De VOORZITTER: Ik merk dat u uw standpunt verduidelijkt en het nauwelijks meer een interruptie is. De heer Joling misschien nog in reactie hierop?

De heer JOLING (PvdA): Ja, nou volgens mij voegt het niets meer toe als ik nog iets zeg, voorzitter.

De heer OSSEWEIJER (FvD): Ik kan het ook redelijk kort houden. Wij zijn sowieso tegen de motie. Met name als je kijkt naar de overwegingen die erin staan, dan zijn die eigenlijk ronduit hypocriet. Er wordt gesproken over een dichtbevolkt land, maar ondertussen vindt de Partij voor de Dieren het prima dat diezelfde grond straks wordt volgebouwd. Zij wil niet praten over immigratie, maar wel over inkrimping van de veestapel of extensivering. Wat ons betreft zit er al meer dan genoeg in het landbouwstuk wat al dwangmaatregelen zijn voor de boeren. Daar hoeft zeker niet nog meer bij te komen. Daarom zijn wij tegen de motie.

De heer STEENBERGEN (ChristenUnie): Gezien het commentaar van de gedeputeerde in de eerste termijn zullen ook wij deze motie niet steunen. Het is niet dat het niet uitgevoerd zal worden, maar het is in onze opinie meer van hetzelfde en hetzelfde van meer, dus overbodig.

De heer HENSEN (SP): Met enige verbazing hoor ik nu toch wel allerlei dingen. De motie vraagt eigenlijk om een rekenmodel, een verdienmodel voor boeren om kleiner te worden. GS zegt dat het daar eigenlijk wel een ondersteuning in ziet van het beleid, maar er wordt toch opgemerkt dat de motie niet gesteund moet worden. Ik vind het allemaal heel vreemd. Volgens mij is het een heel goede motie en helpt die alleen maar mee om de goede richting op te gaan waar we met de landbouw naartoe moeten. En ik denk dat GroenLinks dat ook prima verwoord heeft.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, 2020 was een lastig jaar in vele opzichten: eerst de stikstofcrisis en daarna ook corona. Met somberheid en negativiteit komen we niet veel verder. Onze partij heeft ook veel vertrouwen in de veerkracht van de agrarische sector. In de motie die hier voorligt, zit veel negatief sentiment, ook ten aanzien van de agrarische export. De problemen worden benadrukt en de oplossing die wordt geboden, past ook al in het huidige beleid en de motie wordt ook ontraden door het College. Daar gaan wij ook in mee.

De VVD is vooral ook trots juist op het feit dat onze boeren wereldspelers zijn en als exporteurs over de hele wereld een bijdrage leveren aan onze welvaart. Dus zet ook vooral in op die innovatie, het toekomstbestendig maken van de sector. Zo houden we een sector die belangrijk is en blijft voor Groningen.

De heer BERGSMA (CDA): Wij willen in de eerste plaats het College bedanken voor het versturen van de brief over het Programma Duurzame Landbouw. Daarmee stellen wij ons in staat om te controleren of zij zich hebben gehouden aan de kaders die wij als Staten eerder hebben gesteld. Wij zijn als fractie tot de conclusie gekomen dat zij zich hieraan hebben gehouden en wij willen het College dan ook veel succes wensen met de uitvoering van dit programma.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Wij vinden dat er al veel gedaan wordt, ook in het onderliggende stuk. Daarnaast is ook richting de intensieve veehouderij vanuit de provincie Groningen al een aantal acties ondernomen: ik meen POP3 en POP4. Dus er wordt al op ingezet, zo diervriendelijk mogelijk. Maar daarnaast is het gewoon heel erg belangrijk dat de agrarische sector een economisch belangrijke pijler is in onze provincie. Die heeft juist onze steun nodig. Daar hoort een verdienmodel en wij zien dat verdienmodel niet alleen binnen de agrarische sector, maar dat de hele maatschappij

zou moeten veranderen. Dus zul je hiervoor meer richting landelijk moeten en zien wij dit niet specifiek als een taak voor de provincie Groningen. Dus wij kunnen de motie ook niet steunen.

De heer ELSHOF (D66): Ik ben wat verbaasd, ook wel van andere fracties. Want de motie zien wij ook wel als een positieve motie, ook omdat het ondersteunend is aan het beleid. Wij gunnen ook iedere boer in Groningen een duurzame toekomst. En een duurzame toekomst is voor ons bij D66 een bedrijfsmodel – wat ook wel ‘verdienmodel’ wordt genoemd – waarin natuurinclusief werken de gangbare en logische norm is en de boer naast voedselproducent ook regisseur van het landschap, die andere diverse inkomstenbronnen heeft. We willen wel graag kijken naar waar we die afhankelijkheid van banken, veevoederproducenten en kunstmestleveranciers kunnen verkleinen en of we met meer dierenwelzijn en levende bodem, met rust en tijd voor de weidevogels en landschapsbeheer, verder kunnen.

Onze fractie wenst dus graag ook dat, naast een kopgroep, de grote groep van reguliere boeren van dit programma een succes maakt in de transitie naar een landbouw van het volgende decennium. Wij zijn zo’n onderzoek dus eigenlijk ook best wel zitten. Het zal niet zo vreemd zijn dat wij ook in de commissie al hebben gevraagd naar concrete en meetbare ambities – dit in lijn van het advies van de Noordelijke Rekenkamer. Die missen wij nog steeds een beetje, maar die zien wij dan wel weer terug in die Landbouwisie, die toch sneller komt, namelijk al in het komende kwartaal.

Over de motie van de Partij voor de Dieren: wij snappen de strekking. Wij zijn het ook niet helemaal met alle puntjes eens, maar we staan wel positief tegenover het dictum en steunen daarom deze motie.

De heer RAM (PVV): De PVV vindt het heel erg belangrijk dat boeren gewoon kunnen ondernemen en wij moeten niet op de ondernemersstoel gaan zitten van deze boeren. Dat doet het College wel met dit programma en de motie ook. Dat betekent dat we dus weer Oost-Duitse toestanden krijgen, zoals de gedeputeerde het zelf zei. We gaan ook nu op de stoel van de boeren zitten. Dat moeten we niet doen. De PVV is voor een agrarische provincie, niet voor een klimaatkalfaat.

De heer VAN DER LAAN (PvHn): Wij zijn het niet met alle punten in de motie eens, onder andere het verminderen van de veestapel is niet direct ons punt. Dat zou wel een uitkomst kunnen zijn, maar we vinden de motie ook zacht, in die zin dat een onderzoek naar andere verdienmodellen best wel goed is. Temeer ook omdat Friesland meer een dergelijke richting uitgaat. Zoals we in een eerdere commissie al gezegd hebben: de scheidslijnen tussen natuurbeheer en landbouw zijn nu wel heel erg groot. Je kunt ook denken aan verdienmodellen waarbij boeren ook een natuurbeheerstaak zouden kunnen krijgen. Dat zou een verdienmodel kunnen zijn. Dus ja, deze motie neigt voor ons in het voordeel van de Partij voor de Dieren uit te vallen.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik kan kort zijn. Ik kan mij grotendeels aansluiten bij wat de heer Van der Laan voor mij zei. Wij sluiten ons ook aan bij de motie van de Partij voor de Dieren.

De VOORZITTER: Het debat wordt afgesloten – tenzij er behoefte is aan een tweede termijn, maar dat zal ik zo even inventariseren – door gedeputeerde Staghouver. Aan hem is het woord.

De heer STAGHOUWER (gedeputeerde): Ja, er zijn niet echt veel vragen gesteld en een paar opmerkingen gemaakt. Ik zou daar nog kort even op willen ingaan.

De heer Van der Laan spreekt over de natuurbeheerstaak. Dat is ook waar wij heel erg stevig mee bezig zijn met de collectieven, dus daar wordt ook al aan gewerkt.

Kijk, het is niet zo dat onderdelen van de motie ons niet aanspreken. Het gaat ons erom dat de motie eigenlijk overbodig is, omdat wij in de uitvoering van dit programma ook helder aangeven waar wij mee bezig zijn. Dat wij helder aangeven dat de verdienmodellen van de boeren een grote zorg voor ons zijn. Daar zijn we in de vorige periode al mee begonnen, om met name te kijken of biologische landbouw onderdeel kan zijn van het verdienmodel van de boer.

En we zijn ook samen met andere ketenpartners en onder andere ook de Rabobank bezig om indicatoren vast te leggen waar het gaat over het verdienmodel van de boer en hoe dat nou onderdeel kan zijn van de opbouw van dat bedrijfsmodel. Dus in die zin is deze motie gewoon overbodig. Dat is ook de reden waarom wij zeggen dat in de constatering een waardering staat die niet juist is. Dat wij grotendeels uitgaan van de agroproductie voor export, is pertinent onjuist. Dat is ook de reden waarom wij zeggen dat deze motie in onze ogen niet kan.

De VOORZITTER: Ik kijk even rond of er behoefte is aan een tweede termijn. Mevrouw Voerman meldt zich en daarmee start ze de tweede termijn.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Even heel kort een aantal opmerkingen, ten aanzien van het College. De heer Staghoutwer zegt dat er al aan gewerkt wordt. Nou, ik heb er nog helemaal niks van gezien. De boeren zitten echt nog steeds te wachten op een duidelijk verdienmodel. Heel veel boeren willen wel graag anders, maar die kunnen gewoon niet anders. Want ze zitten gewoon vast, echt helemaal vast aan hun bank.

En ik verbaas me daarnaast over heel veel zogenaamde landbouwpartijen. Het CDA heeft nog niet zo heel veel gezegd, maar ook de VVD laat de boeren lekker in de kou zitten.

De VOORZITTER: Ik krijg in mijn rechteroor strenge commentaren dat ik een tweede termijn heb geopend bij een motiedebat. Dat moet wel iets te maken hebben met de kerstgedachte, want dat is natuurlijk totaal niet de bedoeling bij motiedebatten. We kunnen zeggen dat we hiermee mevrouw Voerman een soort van afsluiting van het debat hebben gegund. Maar ik heb hem aangekondigd, dus als iemand van de tweede termijn gebruik wil maken, steek dan nu uw hand op. Dat is niet het geval? Dan hebben we dit motiedebat op een bijzondere manier geëindigd, namelijk dat de indiener het laatste woord had.

Ik vond op zich de woordvoeringen duidelijk en die leiden ook tot een soort van stemverklaring al. We gaan straks over tot stemmen, daar gaat nog een schorsing aan vooraf. Misschien dat stemverklaringen, mochten ze nog nodig zijn, nu bij voorbaat kunnen worden afgelegd? Ik kijk even rond of er behoefte is aan een stemverklaring. De heer Nollès zie ik als eerste.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik wil graag even een korte verklaring afgeven. Ik heb de woorden van de heer Staghoutwer gehoord. Die geven inderdaad aan dat die motie deels ook een invulling is van het beleid van het College. Als zodanig willen we de motie ook ondersteunen.

De VOORZITTER: Zijn er nog anderen? Nee? Dan zijn de stemverklaringen gedaan en schorsen we een kwartiertje. Daarna gaan we over tot stemmen. Het schiet behoorlijk op, dames en heren.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Want ik heb begrepen dat we compleet zijn en dat zijn momenten om zuinig op te zijn.

Iedereen is in de digitale *spotlight* gezet, heb ik begrepen. Dus we kunnen beginnen. Het is een prille traditie, maar ik trek nu een volgnummer om te bepalen bij wie de stemmingen beginnen. Ik zou op zijn speciale verzoek de stemmingen van vandaag willen laten beginnen bij de heer Zwart, die op hete kolen zit. Want de heer Zwart heeft een nieuwe kleinzoon en die wil graag nog naar Utrecht. Dus we feliciteren hem met de aanwinst in zijn familie en we geven hem ruimte door hem als eerste te laten stemmen. Dat gaat verder op alfabetische volgorde, dus na de heer Zwart gaan we via de heer Bakker verder. Dus als ik uw naam roep, roept u luid en duidelijk uw eigen naam en uw partijnaam, waarna u in beeld verschijnt. Vervolgens geeft u duidelijk in de camera aan: 'Ik stem voor' of 'Ik stem tegen'.

Aan de orde is nu de hoofdelijke stemming over motie 256, ingediend door de Partij voor de Dieren en de SP, 'Onderzoek verdienmodellen extensivering veehouderij'. De stemming begint bij de heer Zwart.

De heer ZWART (PvdN): Dank u wel, voorzitter. Dank ook voor deze gelegenheid om 'voor te dringen'. Bij motie 256 stem ik voor.

De heer BAKKER (VVD): Tegen de motie.

De heer BALDEW (PvdA): Ik stem tegen de motie.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ik stem voor.

De heer BENNEMA (VVD): Tegen de motie.

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ik stem voor deze motie.

De heer BERGSMA (CDA): Ik stem tegen motie 256.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Ik stem tegen de motie.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik stem voor de motie.

De heer VAN DER BORN (ChristenUnie): Ik stem tegen de motie.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): Ik stem tegen de motie.

De heer ELSHOF (D66): Ik stem voor deze motie.

De heer FRENAY (SP): Ik stem voor de motie.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Ik stem tegen deze motie.

De heer GERRITS (D66): Ik stem voor deze motie.

Mevrouw DEN HARING (PvdA): Ik stem tegen motie 256.

De heer HAZE (Groninger Belang): Ik stem tegen deze motie.

De heer HENSEN (SP): Ik stem voor de motie.

Mevrouw VAN HOORN (GroenLinks): Ik stem voor de motie.

De heer TEN HOOVE (50PLUS): Ik stem voor motie 256.

Mevrouw HORENGA (CDA): Motie 256: ik stem tegen deze motie.

De heer JOLING (PvdA): Ik stem tegen de motie.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik stem tegen deze boeronvriendelijke motie.

De heer VAN DER LAAN (PvhN): Ik stem voor deze motie.

Mevrouw LESMAN (SP): Ik stem voor deze motie.

De heer MARQUART SCHOLTZ (FvD): Ik stem tegen deze motie.

De heer MASTENBROEK (SP): Ik stem voor deze motie.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik stem voor deze motie.

De heer MIESEN (VVD): Ik stem tegen deze motie.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik stem voor deze motie.

De heer OSSEWEIJER (FvD): Ik stem tegen deze motie.

De heer PESTMAN (FvD): Ik stem tegen deze motie.

De heer RAM (PVV): Ik ben Dennis Ram van de Partij vóór de Vrijheid, dus tegen deze motie.

De heer ROEMERS (PvdA): Ik stem tegen deze motie.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Ik stem tegen motie 256.

Mevrouw SIERSEMA (GroenLinks): Ik stem voor de motie.

De heer STEENBERGEN (ChristenUnie): Ik stem tegen de motie.

De heer VISSER (PvdA): Ik stem tegen deze motie.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Ik stem voor de motie.

Mevrouw VULPES (VVD): Ik stem tegen de motie.

De heer VAN DER WERF (FvD): Ik stem tegen deze motie.

De heer DE WIT (CDA): Ik stem tegen motie 256.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik stel de griffie nu graag even in de gelegenheid, de administratie te verwerken. Ik schors de vergadering heel kort.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering om u te berichten wat de uitslag van de stemming is. Voor de motie werden 17 stemmen uitgebracht, daartegen 25. Dat betekent dat de motie is verworpen.

B. Aanwijzing plaatsvervangend lid AB Groningen Seaports

[Provinciale Staten stemt in met het in gang zetten van de procedure voor briefstemmen. De bekendmaking van de uitslag van de stemming is voorzien op 3 februari 2021.]

4. Hamerstukken

A. Voordracht Financiële verordening provincie Groningen 2021

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

B. Voordracht Nazorgheffing stortplaatsen 2021 provincie Groningen

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

C. Voordracht Provinciaal inpassingsplan N358 Skieding

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De Partij voor de Dieren wordt geacht tegen te hebben gestemd.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fractie van de Partij voor de Dieren wordt geacht tegen te hebben gestemd.]

D. Voordracht Regeling Commissie rechtsbescherming provincie Groningen

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

E. Voordracht Vaststelling van het normenkader voor de rechtmatigheidstoets 2020 en de goedkeurings- en rapporteringstoleranties ten behoeve van de accountantscontrole op de Jaarrekening 2020

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

F. Vergaderschema 2021 PS gewijzigd

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

G. Voordracht Wijziging Legesverordening 1993 (Tarieventabel 2021)

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

5. Ingekomen brieven

A. Ingekomen brieven van Gedeputeerde Staten

-

B. Ingekomen brieven van derden

-

6. Notulen

A. Notulen voorgaande Statenvergaderingen van 11 november 2020

Ongewijzigd vastgesteld.

7. Sluiting

De VOORZITTER: Dan zijn we toegekomen aan het agendapunt van de sluiting. Maar omdat ik de indruk had dat de voorzitter misschien nog wat spreektijd overhad, wilde ik daar een paar woorden aan wijden.

Want we hebben het gehaald, de laatste Statenvergadering van het jaar zit erop en daarmee ook dit parlementaire jaar voor Groningen. Dat is een jaar dat we kunnen opdelen in voor en na 12 maart. 12 maart was de dag waarop we in Nederland aan corona de naam 'pandemie' meegaven. De dag waarna we in allerlei vormen ons leven aanpasten aan het virus. Het virus muteerde, maar wij muteerden ook. De dag daarvoor, 11 maart, vergaderden we nog in een vorm die we bijna zijn vergeten, dus een volle Statenzaal met bijna alle leden aanwezig. Ook het College en de griffie waren in volle bezetting. Het was een feestelijke vergadering, want we beëdigden een nieuwe gedeputeerde, IJzebrand Rijzebol. Dus zijn familie zat op de tribune, er waren journalisten, er waren gasten van de Staten, hun gastvrouw was Petra Blink, dus alle omstandigheden waren er eigenlijk voor een prachtige dag. *Meertmoand Dialectmoand* was het ook nog. Het was ook een prachtige vergadering.

En de volgende dag, op 12 maart, zouden we de afscheidsreceptie houden van Patrick Brouns, de voorganger van IJzebrand Rijzebol. De Statenzaal werd ontruimd voor de receptie, er waren inkopen voor gedaan. En in de loop van die dag bleek dat Nederland in een *lockdown* zou gaan. Patrick kreeg niet wat hij verdiende. Op het laatste moment bliezen we de receptie af. Er verschenen berichten op social media, er kwamen borden in de gang: 'De afscheidsreceptie gaat niet door'. De Statenzaal was niet meer geschikt voor bijeenkomsten. Niet voor recepties en ook eigenlijk niet voor een Statenvergadering.

Dat vonden we vreselijk. Vanaf het allereerste begin dachten we na in presidiumverband en los-vaste verbandjes over de alternatieven. Democratie in coronatijd: hoe doe je dat eigenlijk? Net als overal in Nederland moesten we het uitvinden. Wat gaan we doen? Gaan we gewoon bij elkaar komen? De wet staat het toe. Nou, sommigen vonden dat een goed idee, anderen niet. Zij brachten ook vaak hun eigen gezondheid of de gezondheid van mensen met wie ze samenleefden en die kwetsbaar waren, daarbij in het geding. En bij nader inzien schrokken we eigenlijk altijd terug voor de consequenties van de gedachte dat je via de Staten van Groningen mensen in Groningen zou besmetten.

Er was nog geen alternatief. Dus dat betekent dat we zijn begonnen – u weet het nog goed, bij de griffie weten ze dat helemaal goed – door te besluiten om schriftelijk te gaan vergaderen en ondertussen te verkennen of het technisch mogelijk was om een digitale variant te verzinnen en of dat

ook zorgvuldig kon en of het juridisch zo mocht. Want je moet het netjes doen. Dat juridische werd geregeld: er kwam een speedwet. Inmiddels zie je dus dat alle parlementen in heel Nederland gebruikmaken van de mogelijkheid om digitaal besluiten te nemen.

Zo gebeurde het dat alle leden van Provinciale Staten op 27 mei thuis aan hun scherm gekluisterd waren. Ik weet hoe onwennig dat voelde. Ik stond als voorzitter in deze grote zaal met één groot tv-scherm pal voor mijn neus. Daarop kon ik alle leden zien. Ik zag er ook behoorlijk wat. Want als je het debat volgde via de *livestream*, kreeg je allerlei nieuwe inzichten. Groningers konden zien dat hun volksvertegenwoordigers eigenlijk in heel gewone huizen woonden met heel gewone woonkamers, met heel gewone logeerkamers, soms hing de was er nog achter te drogen. We leerden bij hoe je moet *muten*, hoe je moet *unmuten*, hoe je je dient te gedragen in een digitale vergadering, hoe je via de appgroep de griffie kunt vertellen dat je nog niet in de *spotlight* staat.

En ja, we oefenden ook in geduld. Hoofdelijke stemming is een van de ergste dingen van de parlementaire democratie: dat is namelijk verschrikkelijk sloom. Het is een soort sanctie om nieren te proeven in de Statenzaal. Deze sloomste vorm is verplicht bij digitaal vergaderen en dan nog in een omgeving waarin de systemen die ons ondersteunden, met vertraging reageerden op ons eigen stemgeluid. Dus wij zijn gewend om het videosysteem te tijd te geven, door onszelf te introduceren voor we gaan stemmen. U hoorde het net nog: 'Ik ben Joke Lesman van de Socialistische Partij en ik stem voor motie 256.'. Dit in plaats van voor of tegen te stemmen enzovoort en dan nog een keer het aantal agendapunten dat er is. Voorstel na voorstel, motie na motie, hier en daar wat geclusterd en dan ook nog eens dat vreselijke tellen. Stemmen werd een zware klus.

Na de zomervakantie keerde het debat terug in de Statenzaal. We vonden het hybride vergaderen uit. Er staan nu stoeltjes en tafeltjes, per fractie doorgaans één woordvoerder van een partij in de Statenzaal aanwezig. Anderen thuis of verspreid door het provinciehuis, net als het publiek en de journalisten. We spreken via schermpjes met de hele buitenwereld. We hoorden van jongeren via schermpjes wat corona met hen deed en wat de Staten van Groningen voor hen zouden kunnen betekenen. Hoewel corona een flinke aanslag doet op ons allemaal, het lukt ons wel. Want we vergaderen – en hoe. We nemen besluiten over de Begroting, over de versterking, over stikstof en we bewijzen onszelf allemaal een grote dienst in dat ingewikkelde dossier over de Ringweg-Zuid door samen te kijken hoe de Staten hun controlerende taak kunnen uitvoeren in een dossier waar heel veel belangen spelen. Kortom, ook de democratie, waar wij de vertegenwoordigers c.q. de dragers van zijn, toont veerkracht. We kregen een hartstikke stevige dreun in maart en die Statenzaal van meer dan 400 jaar oud is nu het decor van een digitaal Statendebat en van digitale besluitvorming. De provincie bleef bestuurbaar en controleerbaar en we zijn samen in staat geweest om een enorme tegenslag in ieder geval voor de democratie te pareren.

Ik vind het hoopgevend dat we dat voor elkaar hebben gekregen. Met moeite en niet alles ging perfect, maar we bleven in gesprek. Er waren regelmatig teksten – ook vandaag waren ze te horen – als 'ik hoor je wel, maar ik zie je niet' of andersom. Of: 'ik ben er weer uitgegoid'. Maar we hielden, ook als de digitale verbinding even tegenzat, de echte verbinding vast en dat is een groot compliment waard voor iedereen die daar zijn of haar schouders onder heeft gezet.

Elk jaar rond deze tijd zijn mensen moe. Moe omdat ze veel werk hebben verzet, moe ook omdat we er elk jaar weer intrappen dat in de laatste dagen van het jaar nog een heel jaar af moet, alsof januari niet bestaat. En die vermoeidheid is dit keer misschien nog wel ietsje groter. Want digitaal werken, thuiswerken, schermen, *call na call*, *meeting na meeting*, FaceTime: het breekt ons na verloop van tijd op. We krijgen zere ruggen van te weinig bewegen, vierkante ogen van de schermpjes, irritaties omdat je de wereld digitaal toch anders beleeft en elkaar eerder verkeerd begrijpt. Ik verbeeld me ook dat het debat digitaal bijteriger is dan wanneer je het in de zaal meemaakt, dus dat is heel apart. De oogst van hybride vergaderen is ook dat verschillende deelnemers hetzelfde debat verschillend blijken te hebben ervaren. Daar zit dus een verschil in tussen de digitale en de echte wereld. Er is een soort overtraindheid bij velen van ons, doordat je dag aan dag net iets te lang doorgaat met te weinig pauzes. Dat geldt voor u, dat geldt voor mij, dat geldt voor de griffie, dat geldt voor alle medewerkers van de provincie en dat geldt natuurlijk ook voor uw naasten, vrienden en familie.

Dus ik hoop dat we allemaal in staat zijn – het is natuurlijk gedwongen rust – om de komende vrije dagen ook te gebruiken om tot rust te komen. We krijgen een Kerstfeest met beperkingen. Oud en Nieuw en Kerst: je wilt het vrijuit kunnen vieren met geliefden, met familie en met vrienden. Maar nu dat maar beperkt kan – en ik denk dat we allemaal onder de indruk zijn van het gegeven dat dat zo is – is het ook een *blessing in disguise* ofwel een prachtkans om tot rust te komen. Dus laten we die iPads en die andere elektronica maar eens weer pas aan de oplader leggen als de eerste werkdag van 2021 in zicht is.

We leren namelijk ook iets anders. Als je gezond bent, dan zie je je gezondheid als iets wat vanzelfsprekend is. Iets wat er altijd is en iets waar je niets voor hoeft te doen. Dat gemak verdwijnt als sneeuw voor de zon als je ineens iets mankeert. Daarna waardeer je elke stap die je maakt richting gezondheid en kijk je ook met andere ogen naar de wereld om je heen. We hebben dit jaar, voor sommigen van ons ook heel confronterend, ervaren dat gezondheid niet vanzelfsprekend is. We hebben ook gemerkt dat we er wat voor moeten doen en soms veel voor moeten laten. We hebben gezien dat mensen zomaar ernstig ziek kunnen worden. Velen van ons kennen mensen die heel ziek zijn geweest of die zelfs zijn overleden.

Ik denk dat het in deze tijd betekenisvol is om elkaar een goede gezondheid te wensen. En dat wens ik u toe en iedereen die u lief is. Fijne Kerstdagen en een goede en gezonde jaarwisseling. Graag weer tot later!

De vergadering is gesloten.